

Ol adatdan daşary güýçli adam bolupdy

Category: Kitapcy, Sport we turizm

написано kitapcy | 22 января, 2025

Ol adatdan daşary güýçli adam bolupdy OL ADATDAN DAŞARY GÜÝÇLI ADAM BOLUPDY

- **Sebäbi arkasynda Stalin bardy...**

Sergo Ambarsumýan bir wagtda 22 adamy ellerinde göteripdir. Emma 40 ýaşynda berbat bolan saglygy bilen hünärsiz galyp,

sosial basgançagyň iň eteginde galypty...

Ştangacy Iosef Manger Gitler tarapyndan halanýan adam bolupdyr. Ol agyr agramda dünýä rekordyny goýup, Ýeriň iň güýçli adamy diýen ady alypdy. Fýureriň pikirine görä, munuň özi "ýokary jynsyň" beýlekilerden artyklygynyň ýene bir subutnamasydy.

Bu fakty Sowetlerde "ähli halklaryň atasynyň" jogapsyz galdyryp bilmejekdigi tebigydy. Staliniň tabşyrygy boýunça bütün ýurtda Gitleriň halaýan kişisiniň beýle derejesini elinden gaňryp alyp biljek adamyň gözlegine çykylypdyr. Heniz ýeterlik meşhur bolmadyk, ýöne geljegi bolan ýerewanly ştangaçy Sergo Ambarsumýan saýlanyp alynýar. Onh derrew Kremle getirýärler.

"Faşist iň güýçli bolup bilmez. Ony ýeňmelidir. Sergo... Sen başararmyň?" diyip, serdar soraýar. Elbetde, Sergo jogapkärli ýumşy ýerine ýetirmegi wada berýär. Ýöne wada bermek başga, ony ýerine ýetirmek başga. Mangeriň rekordy ştanga götermegiň üç görnüşinde 425 kilogramdy. Munuň özi ol ýyllar üçin fantastiki netijedi. Onsoň-da, Ambarsumýan uly hasapda professional sportsmen däldi. Ol tebigat tarapyndan berlen üýtgeşik güýçli adamdy, beýle güýç oň ejesinden ýetipdi.

Sergo Ambarsumýanyň 1910-njy ýylda doglan Bist obasynda onuň Uly Sofýa diýlup atlandyrylýan ejesi şeksiz abraýdan peýdalanypdyr. Gürrüň bermeklerine görä, bir sapar goňsularynyň sygry olaryň howlusyna girip, ähli hasyly depeläpdir. Öte gahary gelen Uly Sofýa ýaňky sygryň maňlaýyna bir ýumruklapdyr welin, janawer dem-düýtsüz ýere ýykylypdyr. Şeýle aýalyň görülip-eşidilmedik ogly dogurmagy geň däl: agramy 7 kg 200 gram. Tüýs pälwan!

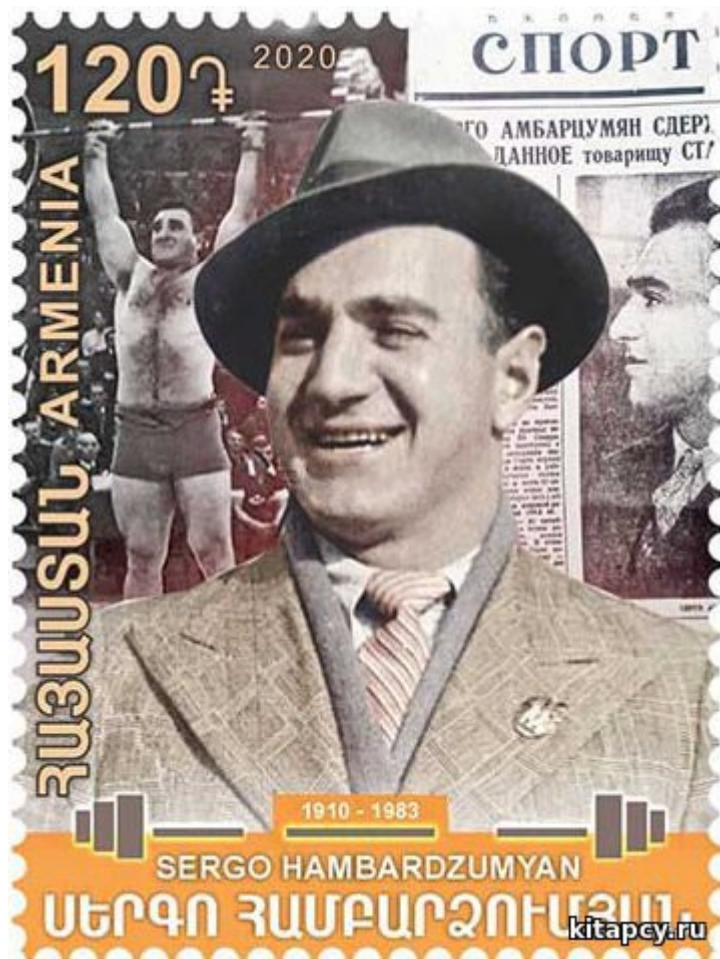
Ol tötänleýin sportsmen bolýar. Sergo Içeri işler halk komissariatynda mehanik bolup işleýän eken. Bir gezek ýük maşynynyň ("полюторка") ýeli çykan tigirlerini çalşyrmak üçin ony ýerden götergilejek bolup, ýedi-sekiz adamyň heläk bolup duranyny görýär. Ambarsumýan olaryň hemmesiniň gaýra çekilmegini haýyş edip, ýeke özi maşynyň bir tarapyny emgenmän göterýär. Bu ýagdaýy respublikanyň IIHK-nyň başlygy äpişgeden

görüpdür. "Meniñ ýanyma çagyryň" diýip, derrew buýruk beripdir.

Şeýdibem, Ambarsumýan ştangaçy bolýar. Eýýäm 1933-nji ýylda SSSR-iň çempiony bolmagy başaryar. 1934-1935-nji ýyllarda şeýle netijelee bilen agyr agramda absolýut çempioj hem we rekordsmen bolýar. Ýöne SSSR-iň çempiony bolmak bir başga, Mangeriň rekordyndan üstün çykmak bir başga.

"Sergo aýratyn stipendiýa bellediler – diýip, Tatýana Lýubeskaýa özüniň "Triupfator" diýen kitabynda ýazýar – Ondan hem başga, Ýerewanda onuň "açyk sýoty" bardy. Ol islän naharhanasyna, restoranyňa baryp, halan zadyny isledigiçe iýip-içip, tölemegiň deregine gol çekip gidibermelidi. Onda-da açyk sçýot diňe bir iýmit babatynda dälidi. Kinolarda, teatrlarda onuň üçin mydama iki orun belläp goýardylar. Ulagsyz mahalynda ol islän ýerinde goluny galdyryp, awtobuslary ýa tramwaýy saklap bilerdi..."

Bir söz bilen aýdylanda, Mangeri abraýdan düşürmegiň ýoluna hemme zat goýulypdy. Eger-de, Sergo özüniň ýoldaş Staline beren wadasynda tapylmasa, Ambarsumýanyň, onuň treneriniň, olary goldaýan komandadan birnäçe adamyň nähili ýagdaýa düşjekdigini çaklamak kyn dälidi. Ýöne 1938-nji ýylyň 30-njy dekabrynda, Goşun filarmoniyasynyň kiçi zalyna halkyň köp üýşen mahaly Sergo Ambarsumýan ýeňiş getiren kilogramlary howa göterýär. Şonda ähli gazetler: "Klassyky üç görnüşde 433,5 kg göteril, ol nemes agyr atletikaçysy Mangeriň rekordyndan 8,5 kg artdyrdy we planetanyň iň güýçli adamy boldy. Buržuaz atletigiň rekordy syndy" diýip ýazypdylar. Sergonyň şöhraty artýardy. Ýurduň iň tanymal adamlarynyň 900 sanysynyň çagyrylyp, Kremlde guralan banketde Staliniň Ambarsumýany tamada diýip yglan etmegini onuň dabaraly ýörişiniň, ähtimal, çür depesi hasaplamak bolar. Ertesi irden myhmana dolanyl gelende Sergo aýalyňa: "Indi ölseňem boljak. Men Staliniňkide tamada boldum" diýipdir.

Emma Ginnesiň rekordlar kitabynda Sergo Ambarsumýanyň ady düýbünden başga sebäbe görä ýatlanylýar. Bedenterbiýeçileriň gözden geçirilişleriniň birinde ol uzadylan ellerinde göterip, Gyzył meýdança iki sany futbol komandasyny getiripdir. Iki tarapynda içi boş şar bolan ýörite ştanga ýasalypdyr. Ol şarlaryň her birine oglanjyklaryň 11 sanysyny ýerleşdiripdirler. Olar "Ähli bedenterbiýeçileriň oňat dostunyň" gözüniň alnynda şarlardan çykyşyp, derwezeler gurap, mini oýun oýnapdyrlar. Soň ýene şarlara giripdirler. Ambarsumýan bolsa olary ştanga bilen göterip meýdançadan äkidipdir.

Serdaryny gowy gören Sergosy 40 ýaşyna çenli ştanga götermeli bolýar. 29 ýaşynda Mangeriň rekordyny ýeňenden soň, ol sportdan gitmek isleýär, instututa girip, hünär almakçy bolýar. Ýöne oňa bu zatlary düýpgöter gadagan edýärler, "Seniň işiň ştanga götermek" diýip, çürt-kesik aýdýarlar. Sportsmen üçin ulalyşan ýaşda ol Gyzył meýdançada ýene bir rekord goýmagy Staline wada berýär. Emma agyrlgy kellesinden ýokarda saklap bilmeýär. Şol günüň özünde ony ähli ýeňilliklerden mahrum edýärler.

Sergo Iskandarowičiň 4 çagasy – üç gyzy, bir ogly bolupdyr. Haçan-da, yzly-yzyna iki gyzlary bolanda, onda: "Oglumyz dünýä inip, ony çaga dogrulýan öýde gyzzagaz bilen çalşyrýan bolaýmasynlar" diýen şübhe döreýär. Üçünji gezek çagany öýde dogurmaga aýalyny yrypdyr, hakykatdan hem, ogullary bolupdyr...

Bolsa-da, Ýeriň iň güýçli adamy tragikomiki bolgusyzlygyň netijesinde tasdan nesilsiz galypdy. Bu waka 1936-njy ýylda Moskwada bolupdyr. Ýurduň çempionatynyň öň ýanyndaky türgenleşik wagtynsa ol gasyn myşsasyny darazydypdyr. Kwars lampasy bilen gyzdymak arkaly bejermek belleniipdir. Ol myhmanhanadaky nomerinde özüni yhlaa bilen bejeripdir. Emma seanslaryň birinde irkilip lampany gaçyrypdyr. "Tiz kömegiň" keselhanadaky hirurg ýanan ýere seredip, kellesini gynançly ýaýkapdyr-da, kesip aýyrmaly diýip karara gelipdir. Äpet adam aglapdyr, agyrysyna hötde gelip, telefona elini ýetirip, Ýagoda jaň edipdir. (Onuň "Dinamonyň" abraýyny goraýandygyny unutmalyň). OGPU-nyň şefi derrew öz maşynyny ýollaýar, näsagy ýörite keselhana getirýärler. Ol ýerde Ambarsumýany tyg degirmän bejeripdirler...

Ambarsumýan 40 ýaşynda zaýаланан saglygy bilen işsiz, hünärsiz galýar. Başda yük daşýan taksiniň, soň ýeňil taksiniň sürüjisi bolup işleýär. Günleriň birinde onuň taksisine daşary ýurtlular münmedik bolsalar, ýene näçe wagtlap rul aýlajagy belli däldi. Dag ýaly adamyň keşbi olaryň ünsüni derrew özüne çekýär. Dilmajyň üsti bilen özlerini alyp barýanyň Ambarsumýandygyny bilenlerinde geň galýarlar.

Bir aýdan soň Ermenistan Kompartiyasynyň MK-nyň birinji sekretarynyň adyna daşary ýurtdan hat gelipdir. "Siz öz gazetleriňizdw kapitalistik döwletlerde sporty taşlan tanymal sportsmenler açlyga sezewar bolýarlar diýip ýazýaňyz. Siziň meşhur Ambarsumýanyňyz bolsa bolsa taksiçilik edýär" diýlip hatda aýdylypdyr.

Ertesi günü Ambarsumýany buýruk bilen "Masis" atly kiçijik restorana direktor edip belläpdirler. Ol özüniň soňky gününe çenli şol ýerde-de işläpdir.

Ugursyz gürrüňleriň birine görä, agyr agramly sportsmenleriň direktor bellenen restoranyň kollektiwi sanlyja günden howsalaly hat bilen partiýanyň şäher komitetine ýüzlenipdir. Aşpezler günde 40-a golaý porsiýa çişligi ýuwudýan täze direktory ekläp bilmejekdigi üçin oda-köze düşüpdirler.

Emma çempionyň dul aýaly Tamara Owanesowa bu "myşy": "Meniň ärim doýmaz-dolmaz däl-de, nahary dandaýan adamdy" diýip, inkär edýär.

Ýeriň iň güýçli adamy Sergo Ambarsumýanyň, ine, şeýle durmuşy bolupdyr. Ol özüniň dabaraly ýeňişli günleriniň birinde Kremlde kabul edişlikde:

– Sowet sportsmenleriniň arasynda men, mümkin, iň bagtlysydyryn – diýipdir...

Wardan ALOÝAN.

"Комсомольская правда" gazetini. Sport we turizm